

Erik Gustaf Lannge – Postmuseums grundare och vän

av Egon Jonsson

Postmuseum har och har haft många vänner. Nu finns det ju inget mått, med vilket man kan mäta, vilka av museets vänner som haft det starkaste engagemanget och betytt mest för museets utveckling. Men nog hör Erik Gustaf Lannge (1878–1955) till de genom åren mest aktiva och hängivna vännerna. I hans fall rörde det sig inte bara om ett vänskapsförhållande utan också om kärlek – faderskärlek. Han var nämligen museets tillskyndare och grundare, vidare dess förste chef åren 1906–1910.

Erik Gustaf Lannge, ungdomsporträtt.

Personliga minnesbilder

I kretsen kring Postmuseum är det väl idag inte så många som mött och har personliga minnen av Erik Lannge, en av de verksamaste och färgstarkaste människorna i Posten under 1900-talets första hälft.

Själv lärde jag känna honom när jag kom

EGON JONSSON är född i Västervik 1919. Efter 46 år i Posten, varav de flesta som informationschef, pensionerades han 1984. Han har tillhört postmuseinämnden i olika omgångar – åren 1977–1984 som ordförande – och har varit ledamot i Postmusei Vänners styrelse sedan 1957.

till generalpoststyrelsen 1947 för att ägna mig åt Postverkets press- och informationsverksamhet, då ännu i sin linda.

Ett band som genast förenade mig med Erik Lannge var att jag sysslade med journalistik. Nestorn i detta "postfack" var Erik Lannge. År 1903 började han ge ut "Tidskrift för postväsendet", sedermera – år 1919 – namnändrad till "Nordisk Posttidskrift". Han var dess utgivare och huvudredaktör till sin död 1955 – således i mer än ett halvt sekel.

Vidare noterade Erik Lannge med tillfredsställelse att jag tagit studenten vid Västerviks läroverk. Bosatt i Målilla, där fadern var postmästare, hade Erik Lannge avlagt "mogenhetsexamen" i samma stad 1895.

Jag minns mycket väl de litet stapplande stegen, när Erik Lannge närmade sig i korridoren och den litet skrockande rösten, när han kom in i mitt tjänsterum och med tjuvpojks glimt i ögat ställde den ständiga frågan: "Har du några nyheter, Egon?"

Till det som danar en sann journalist hör alldeles avgjort nyfikenhet, en egenskap som Erik Lannge verkligen besatt.

"Postjournalisternas klubb"

Ett utmärkande drag för Erik Lannge var vidare hans aktivitet. Han tog nya initiativ – även på äldre dar. Ett exempel på detta har jag på hans order dokumenterat i postpressen – i

Svensk Trafiktidning. Han kom på att samla alla i Posten, som i någon form ägnade sig åt journalistik, till ett möte.

I mitt referat heter det att det sällskap som träffades en novemberkväll 1949 på "Tre Remmare" skulle kunna kallas "Postjournalisternas klubb" och att initiativtagaren Erik Lannge haft alldeles rätt i sin förmodan att de två damer och tolv herrar som mötte upp hade åtskilligt att prata med varandra om.

Det kanske förvånar att skaran var så pass stor, men det fanns gott om tidningar med postalt innehåll på den tiden. Postmannen, Postmästaren, PS, Nordisk Posttidsskrift, Svensk Trafiktidning, PKC-Nytt och Vi och fritiden var representerade. Listan torde ändå inte vara komplett.

Unge Erik högst idérisk

Efter studentexamen 1895 anställdes Erik Lannge i Postverket året därpå som eo tjänsteman. Han kände dragning även åt Telegraf-

verket, ärfdigt belastad också i det fallet, eftersom hans mor varit telegrafist före giftermålet.

1897 blev han eo postexpeditör vid postinspektionen i Östra distriktet, som på den tiden var förlagd till Stockholm. Men han fick täta uppdrag som tf notarie i generalpoststyrelsen. Där blev han placerad 1909.

Han engagerade sig tidigt i tjänstemannarörelsen och fick snart förtroendeuppdrag i Posttjänstemännens Förening. Föreningen skulle hålla sitt "allmänna möte" 1903 och där kom Erik Lannge att spela en framträdande roll, en anmärkningsvärt stor roll för en bara 25 år gammal postexpeditör.

I föreningsstyrelsen väckte han ett djärvt förslag, att i samband med det allmänna mötet i Stockholm anordna ett nordiskt tjänstemannamöte. Dit skulle inbjudas posttjänstemän från de nordiska länderna för att diskutera gemensamma angelägenheter, utbyta erfarenheter från postarbetet och knyta personliga kontakter.

Men föreningsstyrelsen var tveksam. Förslaget tedde sig både vidlyftigt och kostsamt, utanför ramen som det låg för en personalorganisations vanliga verksamhet.

Erik Lannge var dock inte blyg utan vände sig direkt till generalpostdirektören Edvard von Krusenstierna och här fick han bättre gehör. Generaldirektören lovade att stödja evenemanget både ekonomiskt och på andra sätt. I själva verket kom Lannges förslag som ett brev på Posten för postledningen. Det svenska postverket hade något mycket förnämligt att visa upp för sina nordiska grannar – det nya centralposthuset vid Vasagatan. Det skulle invigas på hösten 1903 men var till stora delar färdigt dessförinnan.

Med så starkt stöd av verkschefen accepterade även Posttjänstemännens Förening Lannges förslag.

Ett postmuseum i vardande

I den kommitté som förberedde det första nordiska posttjänstemannamötet var Lannge

Frimärket med det nya centralposthuset tecknades av byggnadens arkitekt Ferdinand Boberg och graverades av Paul Wilcke. 1903, samma år som frimärket gavs ut, ägde vårt lands första postutställning rum i byggnaden, arrangerad av Erik Lannge.

På utställningen i centralposthuset åskådliggjorde Erik Lannge Postens historia med skyltar, kartor, brevlådor, postkaggar, posthorn, vapen, kassalådor, uniformer, postväschor osv – föremål som sedan tillfördes Postmuseum.

generalsekreterare och nu väckte han ännu ett förslag – att vid mötet inte bara blicka framåt utan också hedra det förflutna genom att ordna en utställning av gamla postala föremål och dokument.

Lannge fick fria händer och lyckades ordna en posthistorisk utställning – embryot till Postmuseum. Utställningen förlades till första våningen i det nya postpalatset och omfattade sju salar och rum. Där exponerades både gammalt och nytt.

Man kan redan här spåra en museal insikt hos Erik Lannge att skildra inte bara det förflutna utan också samtiden och helst även blicka in i framtiden.

Det skulle komma flera tillfällen för Erik Lannge att i olika skeden av Postmuseums tillvaro plädera och verka för sådana tankar.

Om sitt arbete med den första posthistoriska utställningen och sin kamp – ja, det är rätta ordet – för att skapa ett postmuseum har Lannge berättat i "Medlemsblad för Postmusei vänner" nr 4 1946. Medlemsbladet var föregångare till Posttryttaren och redigerades av Lannge åren 1941–1949.

"Utställningen ägde rum under tiden 27 augusti – 6 september. I motiveringen till förslaget hade framhållits, att utställningen först och främst skulle bli en generalmönstring med de föremål, som skulle tillhöra ett framtida postmuseum. Visserligen hade till följd av ett poststyrelsens cirkulär av år 1893 en del för ett dylikt museum värdefulla föremål räddats undan förstörelsen genom inleverering till postverkets persedelförråd, men mycket materiel till ett postmuseum antogs finnas runt om i landsorten å postanstalternas skräpkamrar samt hos enskilda, såväl inom som utom postverket.

När utställningen stängdes blev den angelägnaste uppgiften att åt ett blivande museum rädda det mesta möjliga av de till utställningen sammanbragta föremålen. Visserligen hade postverket med en betydande andel bidragit till exponaten, men åtskilligt härrörde från enskilda utställare både inom och utom verket. Det blev i många fall en ganska delikat uppgift att övertyga ägarna om möjligheten att till förmån för ett blivande postmuseum avstå från sina dyrgripar, men i regel ledde förhandlingarna, som ofta måste föras skriftligen, till ett gynnsamt resultat.

Nästa uppgift blev att skaffa lämplig lokal för förvaring av de sålunda sammanbragta föremålen i avvaktan på att museet skulle bli verklighet. En lycklig slump spelade här in. Postsparbanken hade

samma höst flyttat över till nya posthuset vid Vasagatan och lämnat sina förutvarande lokaler i posthuset vid Lilla Nygatan. En del av dessa hade redan tagits i bruk för andra ändamål men fyra rum i våningen två trappor upp funnos disponibla.

Under de följande åren fördes en oavslutad kamp för att erövra flera rum i huset, för att få dessa i ett lämpligt skick och för att anskaffa montrar m m. Förståelsen för värdet av ett postmuseum var på sina håll inom generalpoststyrelsen ej stor, men till all lycka hade generalpostdirektör von Krusenstierna fattats av ett livligt intresse för museets skapande och tack var honom kunde alla svårigheter övervinnas.”

Även åren 1904, 1905 och 1906 arbetade Erik Lannge med stor energi på att föra sitt projekt – som det väl skulle kallas nu för tiden – i hamn. Söndagen den 16 december 1906 öppnades Postmuseum för allmänheten och invigningen förrättades dagen innan av dåvarande prins Gustaf Adolf i närvaro av prinsessan Margareta, civilministern med flera.

Karriären i verket

Lannge var föreståndare för Postmuseum vid sidan av chefskapet för Postverkets undervisningsanstalt. År 1910 lämnade han Stock-

holm och inledde sin regionala karriär som överkontrollör vid postdirektionen i Västra distriktet med Göteborg som huvudort. Redan 1913 var han emellertid tillbaka i generalpoststyrelsen som reglementssekreterare. Nästa kliv på karriärstegen tog han 1917, då han blev postdirektör och chef för Mellersta distriktet med säte i Gävle.

Som regionchef fick Lannge fullt utlopp för sin energi och verksamhetslust. Han lärde grundligt känna sitt distrikt och dess personal. Det betydde ett livligt resande och långa arbetsdagar. Det gick ut över hans hälsa.

Tiden som regionchef tog en olycklig vändning också i ett annat avseende. I Posttryckaren 1981 har jag tecknat minnet av reglementsexperten och posthistorikern Ernst Grape. Han hade flera egenskaper gemensamma med Erik Lannge – hängivenheten i arbetet, omfattande postala kunskaper och stilistisk förmåga. Men medan Grape kan beskrivas som *en fridens man* var Lannge med sitt hetsiga temperament, sin framtoning av ensamvarg och sin iver att få saker och ting snabbt gjorda *en stridens man*. Inte så att han sökte strid men han stötte sig ibland med kolleger och medarbetare.

På postutställningen 1903 rekonstruerades ett postkontor från 1830-talet.

I slutet av 1920-talet anmälde en underordnad tjänsteman Erik Lannge för vissa felaktigheter i samband med tjänsteresor och reseräkningar. Det var inga allvarliga beskyllningar men med hänsyn till att en postdirektör med sin höga ställning borde uppträda föredömligt i alla avseenden tilldelade generalpoststyrelsen Lannge en bestraffning i form av böter.

Lannge överklagade beslutet och regeringsrätten gav honom rätt på en del punkter men ändrade inte poststyrelsens beslut.

Slutet på historien blev att Lannge 1931 lämnade sin tjänst som distriktschef och återgick till tjänstgöring som sekreterare i generalpoststyrelsen, senare som utredningsexpert. Han återvann inte sin vacklande hälsa men väl sin arbetslust. Han pensionerades 1943.

Långlivad handbok

År 1908 utkom "Postboken, uppslagsbok för posttjänstemän". Författare var Erik Lannge tillsammans med en annan kraftfull person – Johannes Döss, dalkarlen som skulle göra sig bemärkt som nydanare av postsparbanksrörelsen och skicklig ledare under de första åren av det 1925 startade postgirot. Postboken, en tjock lunta, bestod av en sammanställning i bokstavsordning av alla gällande postförfattningar. Postverkets reglementen och författningar var på den tiden omständliga och svåra att orientera sig i för den som skulle tillämpa dem i den praktiska posttjänsten. Handboken uppskattades livligt och kom ut i nya upplagor 1910 och 1915.

Det var säkert många som beklagade att utgivningen upphörde och som försökte att på egen hand aktualisera handboken med hänvisningar till nya bestämmelser i reglementen och cirkulär.

En av dem som höll ut längst med att hålla liv i sin kära postbok lärde jag känna, när jag som postelev 1939 tjänstgjorde vid postkontoret i Västervik. Det var dåvarande postassis-

tenten, sedermera postmästaren Josef Duncker. När han skulle tillträda ett vikariat som förste postassistent på annan ort, visade han mig innehållet i den tunga postsäck som han skickade i förväg. Den innehöll "Döss-Lannge-boken", som den kallades, fullklott-rad med detaljerade hänvisningar till en massa bilagor – egenhändiga avskrifter av ändrade eller nytillkomna bestämmelser, klipp ur cirkulär och så vidare. Förvisso låg det ett mödosamt och pedantiskt arbete bakom denna den kanske sista i bruk varande "specialupplagan" av "Döss-Lannge"-boken. Men för en nykomling i Posten tedde sig omvägen lång till kunskapens källa.

Lågt till tak

Som en tidsbild och för att belysa den höga ställning och den makt som en postdirektör-regionchef hade ännu på 1940-talet kan jag här infoga ytterligare ett minne jag har av Josef Duncker. Han dristade sig skriva i ett medlemsblad för en sektion inom Posttjänstemännens Förening att det var på tiden att myten om postdirektörernas ofelbarhet avlivades. Men för ett sådant, i den regionala överhetens ögon omdömeslöst uttalande var tiden alls icke mogen. Postdirektören i Östra distriktet tog mycket illa upp. Josef Duncker, dittills en oförvitlig tjänsteman, råkade i onåd och fick troligen vänta extra länge på nästa befordran.

Mitt bestämda intryck är att postdirektörerna och deras souschefer ofta uppträdde konungsligare än konungen, det vill säga generalpoststyrelsen, själv.

Ett skötebarn

Av sina skapelser satte Erik Lannge – vid sidan av Postmuseum – "Nordisk Posttidskrift" främst. Tidningen var livet igenom hans särskilda skötebarn. Hans inträde i den postala pressen skedde genom att han 1902 åtog sig att redigera "Svenskt postarkiv", medlemsorgan för Posttjänstemännens Förening. Efter

en schism – det skulle komma flera i Lannges liv – avgick han i slutet av 1904.

Hans intresse inriktades i stället på en alldeles egen tidning, "Tidskrift för postväsendet", som han startat 1903. Vid det förut omtalade nordiska tjänstemannamötet 1903 klargjorde Erik Lannge sina journalistiska ambitioner. Han hade väckt en motion till mötet om att skapa ett internordiskt forum för postteknisk debatt, gärna genom att stödja hans egen nyetablerade tidskrift. Men mötet var kallsinnigt och avslog motionen. Lannge begärde ordet och yttrade: "Det har länge varit min käraste önskan att i den nyss startade "Tidskrift för postväsendet" få påräkna bidrag från Norge och Danmark för att redan nu göra dessa länders synpunkter mera kända i vårt land. Och i vad mån på mig ankommer skall jag sträva för att denna tanke ej föres bakåt, utan alltmera framåt."

Och nog har Erik Lannge fört den tanken framåt i en utsträckning, som ingen då kunde ana, även om det skulle dröja. År 1919 förverkligade Lannge sin önskedröm och omdanade "Tidskrift för postväsendet" till "Nordisk Posttidskrift". Den sista årgången han redigerade var den 53:e. Det sista numret han sammanställde innehöll redogörelser och referat från det nordiska postmöte, som hölls i Oslo i juni 1955.

Som tidigare nämnts hade dessa möten tillkommit på Lannges initiativ. Deras kvalificerade karaktär framgår av rubrikerna på de anföranden som hölls i Oslo, bland annat "De nordiska postverkens ställning i det internationella samarbetet", "Posttjänstens mekanisering" samt "Postverket som självständig ekonomisk enhet".

Välförtjänt hyllning

I historiken över Posttjänstemännens Förening 1891–1983 – "Med förenade krafter" – heter det:

"NPM 1955 skulle få sitt efterspel på så sätt att

veteranen Erik Lannge avled bara drygt en månad efter mötet. Lannge, som gjort så mycket för det nordiska samarbetet och var initiativtagare till postmötena, var den ende som bevisat alla de då hållna tio nordiska postmötena. Han höll ett livligt applåderat tal vid avslutningsbanketten i Oslo. Här sammanbinds på ett effektivt sätt dåtid och nutid i PF".

Detta Erik Lannges sista offentliga framträdande måste ha varit en högtidstund för honom. Den sanne nordisten, fick en välförtjänt hyllning.

Nr 8–9 1955 av "Nordisk Posttidskrift" innehåller runor av tidningens redaktörer: Ove Vigerslev, Danmark, Oiva Saloila, Finland, Sigbjörn Sjölie, Norge och Håkan Djurberg, Sverige. Runorna andas samfällt respekt och beundran för Erik Lannges energi och initiativkraft, hans andliga vitalitet och väl bevarade ungdomlighet i sinne och tänkesätt.

Den som kände honom särskilt väl och i tio år var tidskriftens Sverigeredaktör – framlidne byråchefen Håkan Djurberg – tecknade bilden av Erik Lannge allra bäst:

"Entusiasm, förutseende och en osedvanlig energi är de egenskaper, som man främst förknippar med Erik Lannge. De flesta bland den äldre postgenerationen, som upplevt honom i hans krafts dagar, kanske bara minns den idérike och viljekraftige men samtidigt fordrande och som det nog icke sällan föreföll, något hänsynslöse ledaren. De som emellertid kommit i närmare beröring med hans i grunden ungdomliga personlighet och som fått känna hans speciella, karga sätt att sporra och uppmuntra kommer att sakna ett föredöme och en impulsgivare.

Lannge sökte inte popularitet. Det var inte hans vana att visa sig känslösam. Han var alltigenom en karl i detta ords allra kärvaste bemärkelse. Han stod för vad han gjorde och hans självdisciplin var beundransvärd. Stundom kunde han dock förvåna med öppen vekhet.

Det mest charmfulla hos Erik Lannge och det som gör, att man aldrig kan glömma honom, var att han trots ett virtuosmässigt utnyttjande av sina käraste uttrycksmedel, nämligen de skämtsamma sarkasmerna och den glada retsamheten, ändå inte alltid kunde dölja det som fanns inom honom av godhet, längtan och medkänsla."

Den 20 juni 1949 invigdes Postmuseums svenska historiska samlingar efter en total modernisering. I öppningshögtidligheten deltog fr v överintendent Nils-Fride Antoni, fil dr Bengt Thordeman, konstnär Anders Beckman, f d postdirektör Erik Lannge, generaldirektör Erik Swartling och intendent Paul Heurgren.

Tidskriften överlevde

Det förnämliga sätt på vilket "Nordisk Posttidskrift" sköts och den roll den spelat för att belysa och påverka utvecklingen i de nordiska postverken gjorde att dessa övertog utgivningen. I fortsättningen har tidskriften fungerat som organ för Nordiska postföreningen.

Tidskriften fick 1957 en lyckad nystart, mycket tack vare betydligt ökade ekonomiska resurser. Den nya redaktionen med tre nya landsredaktörer – Oiva Saloila och Ove Vigerslev fortsatte – förvaltrade arvet efter Erik Lannge väl. Ansvarig utgivare och redaktör för Sverige blev byråchef Ture Nylund. På de andra nordiska postverkens önskan svarade det svenska för redigering och tryckning.

Min medarbetare på press- och informationsavdelningen Kjell Håvered, som utrett olika alternativ till tidskriftens fortlevnad och deltagit i förhandlingarna med Lannges dödsbo och med de nordiska postförvaltningarna, höll förtjänstfullt i alla trådar i tiotalet år.

Under de många år och årgångar som gått sedan dess tycker jag mig alltmer märka att det

saknas en samlande kraft – som på Lannges tid – som driver tidskriften i utstakad riktning. Ansvaret är ju delat och delat ansvar betyder ofta utslätat ansvar.

Livaktig pensionär

Som pensionär hade Erik Lannge flera järn i elden än "Nordisk Posttidskrift" och uppdraget i Postmusei Vänner. Han ledde bland annat utgivningen av "Svensk Ortforteckning". Typiskt för honom är att han inte var någon novis på det området heller. Han stod för utgivningen redan av 1909 års upplaga av "Post- och Telegrafortforteckning".

Under hela 1940-talet redigerade Erik Lannge denna årsboks föregångare – "Medlemsblad för Föreningen Postmusei Vänner". Under många år var han också vice ordförande i föreningen.

Postmuseum har genomgått flera stora omdaningar. En av de mest genomgripande inleddes 1945 och blev klar 1949. Postmuseum kunde då bli ta hela det ärevärdiga postkvarteret i Gamla stan i besittning.

Nordisk Posttidskrift

Ansvarig utgivare och redaktör för Norge: L. G. HAKAN DJURBERG

Redaktör för Danmark:
Overpostinspektør
O. VIERSTEDT

Redaktör för Finland:
Direktör
OIVA SAHONEN

Redaktör för Norge:
Førstestavet
STIGBJÖRN SÆVIK

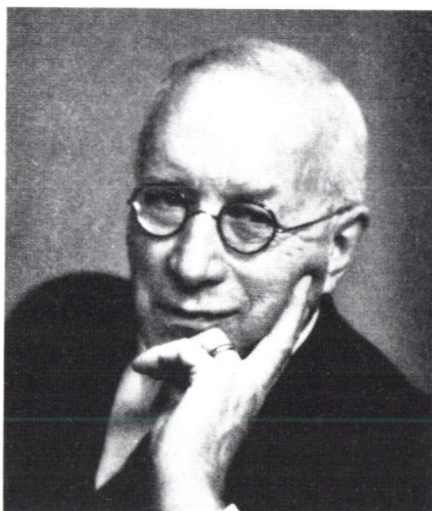
Nr 8-9

53. årgången

Aug.-Sept.
1955

Grundad år 1903 såsom Tidskrift för postväsendet

ERIK G. LANGE †

Före postdirektören Erik G. Lange avled den 24 juli 1955 efter endast några dagars sjukdom i en ålder av 77 år. Lange har från och med den 1 juli 1919, då den av honom sedan år 1903 utgivna och redigerade Tidskrift för postväsende blev formellt nordisk och i samband därmed namnförändrades till Nordisk posttidskrift, fram till sitt fränfall varit denna tidskrifts utgivare och huvudredaktör.

*Nordisk Posttidskrift
i det utförande
tidningen hade
i Erik Langes ägo.*

Vid sidan av museets föreståndare Paul Heurgren var Erik Lannge den drivande kraften bakom det stora lyftet.

Andra personer att minnas i sammanhanget är arkitekten Lars-Erik Lallerstedt, fil dr Bengt Thordeman och konstnären Anders Beckman.

Guld värd

Postmusei Vänner har hedrat Erik Lannge genom att instifta "Postdirektör E G Lannes minnesfond", vars syfte bl a är att tillföra museet posthistoriska föremål.

Erik Lannge har också fått en sällan utdelad utmärkelse – föreningens minnesmedalj i guld. Och nog är hans gärning guld värd.

Sjostakovitj skriver i sina memoarer att det naturliga tillståndet för den som inte är närvarande är glömska. Det ödet drabbar levande människor. Hur lätt faller då inte de döda i glömska.

Min önskan är att denna skildring av Erik Lannes person och verk skall göra hans minne mer levande och att den människa skall framträda tydligare, vars namn årligen återkommer i Postmusei Vänners annaler genom den minnesfond, som bär hans namn.